

VII.

A magyarhoni földtani társulat

16 évi működéséről szóló jelentés.

Kubinyi Ferencztől.

Midőn földtani társulatunk keletkezése óta 16 év eltelté után mai napon, mint a tisztelt társulat nem csak köz, de egyszersmind tisztújító gyűlése előtt jelenünk meg, mi a tisztelt társulatnak hivatalnokai, nem csak tiszti kötelességünk, de egyszersmind a nagy közönség iránti kegyeletnél fogva is, számot adandók eljárásunkról, eddigi működéseink eredményét van szerencsénk jelen hivatalos tudósításunkban öszpontosítani.

A társulat első jelentése 1852-ben jelent meg Kovács Gyula által szerkesztve. Ebben előadatik a társulat keletkezésének története. A társulat 1850-ik évi július 6-a keletkezése után, azonnal kiküldettem Kovács Gyulával a Tisza vidékére palaeontologiai és a világhírű Hegyalja földtani tekintében beutazására és tanulmányozására. Kutatásunk eredményét szerencsésnek nevezem, mert általunk fedeztetett fel az erdőbényei és tályai melegövi flora, az utóbbi helyen néhány hal lenyomatokkal. — Ezen kirándulásunkból részint a Hegyalján találtató szikla fajokból, részint erdőbényei és tályai levél lenyomatokból öszvesen hoztunk 3697 idomitott példányt. — 1851-ik évi szeptember hónapban Kovács Gyula újra küldetett ki a Hegyalja hátra levő részének kikutatására, ki is nagy eredménnyel tért vissza, mert részint idomitott szikla fajokból, részint levél és hal lenyomatokból 5837 példányt hozott.

A társulat feladatánál fogva a magyar nemzeti muzeumot gazdagította.

A) Idomított kőzet példánnyal.

1. Az 1850. évi kirándulásból	400
2. Az 1851-k-i expeditióból hegyaljai és telkebányai példánnyal	200
3. A Mátrából	50
4. Buda vidékéről	60

B) Levél és hal lenyomatokkal.

1. 1850-ik évből Erdőbénye és Tályáról	600
2. 1851. " " " "	800
3. " Budáról	300

C) A franciaországi eocen képletből 107 féle ásatag csigából, melyet a társulat a cs. kir. birodalmi intézettől kapott cserébe a hegyaljai tárgyakért, összesen tehát 2570 részint kőzet, részint levél és hal lenyomatokkal gazdagította a társulat a magyar nemzeti múzeum földtani és őslénytani gyűjteményét.

A társulat második jelentését, mely 1856-dik évben jelent meg, szinte Kovács Gyula szerkeszté.

Ebben Kovács Gyula nagybecsű értekezése foglaltatik, az erdőbényei ásatag virányról 7 kötéblával, valamint Pettkó János jelentése Magyarország Morva folyóval határos részéről, melyet a társulat megbízásából és költségén 1852-ben ősszel vitt véghez. Ezen az első után négy év múlva kiadott második nyomtatványban is kilátásba volt helyezve, hogy a többi értekezések s utaztatási jelentések közzé fognak tétetni; de Kovács Gyulának gyakori betegsége annyira szétzilálta a Múzeum természetiek osztályának rendezése alatt működését, hogy a munkálatok kiadásának folytatását is ki nem adhatta. Állapota súlyosabb lett s végre annyira jutott, hogy az ügyek vezetésével nem lehetett többé terhelni, s ennek következtében az iratok a választmány által Szabó Józsefnek adattak át, azon meghagyással, hogy a kész értekezéseket rendezze és adja ki. — A földtani társulat alapja a magyar természet vizsgálók és orvosoknak néhai Zipser András indítványa következtében 1847-ik évben Sopronban tartott nagy gyűlésén vetttévén meg, ha már 1856-ba, a német természetvizsgálók és orvosok Bécsben tartott összejövelele előidézte a fentemlitett második munkának megjelenését, mentől inkább kötelessége volt a társulatnak arról gondoskodni, hogy 1863-ik évben Pesten tartandó s a soproni után a legelső gyű-

lésen, hol a soproninak határozatai között fel fog merülni a földtani társulat alakítása is, valamivel fellépjen s sáfárkodásáról őszintén számot adjon. Leginkább ezen körülménynek tulajdonítandó, hogy a munkálatok folytatása megjelent, melyet Szabó József titoknok második kötetnek czimezni tanácsosnak tartott, s ennél fogva az első kötet az első füzettel befejezettnek tekintendő.

A kéziratok között, sajnos, hogy nem volt meg minden, mi a szakgyűlések tárgyát képezte. Több szerző, ki a munka megjelenését ez úton nem bírta bevárni, más közlőnyt keresett. Közléseim közül több értekezések maradtak el, melyek le voltak másolva. Kovács Gyula urnak általadva. Peters is tartott két nevezetes értekezést, egyet az általam a kis-czelli édesvízi mészben felfedezett teknőczökről, melyeket meg is határozott és azokat Emys fluviatilisnek nevezte, melyek jelenleg is a magyar nemzeti muzeum őslénytani gyűjteményében láthatók. A másik igen érdekes értekezése a sárisápi kirándulásról szintén elmaradt. Ezeket korántsem vadképen hozom fel, mert Szabó József csak azon értekezéseket adhatta ki, melyeket Kovács Gyulától vett át.

A társulat csereviszonyban áll a cs. kir. földtani birodalmi intézettel, ettől cserébe igen szép franciaországi ásatag csigákat, csehországi és salzburgi kivált ez utóbbi helyről számos csiszolt példányokat kapott. — Az aténei muzeummal, noha ennek részint a hegyaljai levél lenyomatokból, részint általam felfedezett és küldött halfogakból és az igriczei ursus spaeleus féle maradványokból számos példányt küldöttünk, de 1862-től fogva ígéretnél egyebet nem kaptunk. Heldenreich az aténei zoologiai gyűjtemény igazgatójától nem rég vett levele szerint nemsokára a pikermi és állatok, kivált majom félekből egy szép küldeményt várhatunk annyival is inkább, mivel a magyar nemzeti muzeum igazgatója és társulatunk Elnöke az adott szó beváltására újra szólítá fel az aténei muzeum igazgatóságát. — A vassingtoni Smithsonian féle institutnal azáltal igyekeztem csereviszonyba hozni a társulatot, hogy a nevezett institutnak a kis-czelli halfogakból, valamint a Tiszából került igen szép 3½ láb hosszú, egészen ép őselefánt czombcsonttal kedveskedtem; választ kaptunk ígérettel egybekapcsolva, de az ígért őslénytani tárgyak ez ideig elmaradtak. Hasonló őslénytani tárgyakat szép számmal küldöttem az általam szerzettekből a csász. kir. földtani birodalmi intézetnek is, legközelebb kedveskedtem az általam még 1837-ik évben, Tarnóczon, Nógrád megyében felfedezett 24½ öl hosszú, szinte általam 1841-ik évben a magyar orvosok és természet-

vizsgálók részéről Pesten tartott első gyűlés alkalmával Humboldt óriás kőültjének nevezett kőültfából egy igen szép mintegy 40 fontot nyomó példányt.

Szinte egy a magyar nemzeti muzeum archeologiai gyűjteménye számára szerencsés és felette kedvező cserét kezdeményeztem, a mint ezt már szerencsém is volt a társulatnak bejelenteni. A pápai ref. főiskola számára a társulat felesleges példányaiból egy 350 példányból álló ásvány s földtani gyűjteményt állítandók össze, ezt, tulajdon gyűjteményemből 150, többnyire fémekből álló példányokkal pótlandom; ezen 500 példány ásványért, a levél lenyomatokat és ásatag csiga féleket is odaszámítva, Sárközy József országgyűlési képviselő a muzeumnak általadandja nevezetes érem, arany, ezüst gyűrűkből, (cameákból) és római bronzokból álló gyűjteményét, az általam és a földtani társulat részéről cserébe adandó gyűjteménynek $\frac{2}{3}$ részét már összeállítottam.

A keszthelyi országos gazdasági intézet számára a társulat felesleges példányaiból 300 példányt összeállítottam ezen szép s válogatott darabokból álló gyűjteményt a jövő héten rendeltetése helyére kiildendem.

Csereviszonyba lépendek Csaisnerrel, a ki jelenleg Varóban tanár, ezen régi ismerősömnek s barátomnak, beutazván Liptó, Arva, Zólyom, Gömör megyeket, hazánk palaeontologiajára nézve nagy érdemei vannak.

A budai politechnicumnak általam gyűjtött földtani példányokból eddig 150 darabbal kedveskedtem, ezeket a társulat példányaiból szaporítandom.

A társulatnak még most is több ezer példányai levén, ezekből számos külföldi, kivált hazai intézeteknek kedveskedhetnek.

A társulat és a tudomány érdekében nagy szolgálatot tett Szabó József titoknok, legközelebb a Hegyalját 15 izben járván be, számos új lelhelyeket fedezett fel, leginkább a riolit előjöttét és annak települési viszonyait tanulmányozta, igen érdekes és tanulságos volt értekezése, melyet részint a tisztelt társulat, részint a magyar akadémia egyik matematikai és természettudományi szakülésében tartott, már azelőtt is számos kirándulásai alkalmával gyűjtött példányokkal ajándékozta meg a társulatot, következőleg a magyar nemzeti muzeum gyűjteményeit.

Mit mondjak a fáradhatatlan és kitűnő szakavatottsággal bíró Hantken Miksa tagtársunk palaeontologiai tekintetben mű-

ködéséről, azt tartom, a tisztelt társulat közóhajtását nyilvánítom, vajha mentül előbb a magas kormány figyelmet fordítana az ásvány és őslénytani osztály gyűjteményere és tagtársunkat az ásvány osztályhoz első örül nevezné ki. E téren, kivált a muzeumnak gazdag őslénytani kincsei nagy részének meghatározására nézve alig ha tehetne más nagyobb szolgálatot, mint tisztelt tagtársunk.

A társulat következőleg a muzeum gyűjteményeit gazdagították:

A társulat rendestagja B á r ó I m h o f f G y ö r g y csehországi kővületekkel, lenyomatok, ásvány és szikla fajokkal, ezek között trilobitek, ezek közt Paradoxides bohemicus, több Graptolithok és Terebratulák és a Cardiola és orthecerates mészből igen szép nagy példányok, jellemző kővületeikkel, mind ez a silur képletből, — A szénképletből: Sagenaria obovata Sternb. egy nagy törzsöke, Pecopteris radnicensis Stern, különösen pedig egy nagy s pompás, példánya a Noeggerathea foliosa Sternb. nevű ősharasztnak. Végre a csehországi bányákból több szép ásványt küldött, melyek közül megemlítjük a Kakoxent, mint oly virányt, mely Chehországnak sajátos terménye.

Néhai B. V é c s e y J ó z s e f számos ajnácskői őszállatok kivált Mastodon és Rhinoceros maradványaival.

B. N y á r y A l b e r t szinte onnan több szép példányokkal.

E b e c z k y E m i l szinte Ajnácskőről egész Mastodon állkapcsokkal, Rhinoceros és kivált Tapir állkapcsokkal, fogakkal, rendkívüli nagyságu mastodon féle uj perczekkel, összesen példánnyal.

L u b y I s t v á n a Tiszából több bölény és mammoth maradványokkal.

Néhai E l e k M e n y h é r t szinte több őslénytani tárgyakat ajándékozott szinte a Tiszából általam pedig a muzeum őslénytani gyűjteményében levő legnagyobb, majd 4 láb hosszú őselefánt czombcsontot.

K o s I s t v á n a Tiszából mammoth fogat és csigolyát.

K o n c z F e r e n c z Tisza-Derzsről szinte egy őselefánt csigolyát.

P i n t é r I l l é s bölény fejet nagy-kürüi Tiszából.

P e t r o v a y L á s z l ó több őslénytani tárgyat, kivált egy nagy cervus alces féle lapátot.

B o l v á r y A n t a l Tisza-Füredről mammoth fogat.

O k o l i c s á n y i G u s z t á v egy állkopcsot az igari Tiszából.

Néhai Gróf Keglevich Gyula Szilvásról Borsod megyében *ursus spaeus* agyarat, *accrotherum incisivum* metsző fogát, ugyanannak őrlő fogát, ugyanaz 6 darab a szandai Tiszából Szolnok mellett. melyek soká függtek lánczon a kapu alatt a kastélyban.

Szabó Mihály bíró, Kovács Antal jegyző, a város nevében Pásztón, a városháznál a kapu alatt lánczon függött, a szolnoki Tiszából mammuth czomb csontot.

Pázmán Lajos tanár Egerben 4 darab őscsontot a Tiszából.

Gróf Kornis Károly az igriczei barlangból nagy számu *ursus spaeus* féle maradványokkal, kivált a barlangi Hyena maradványaival.

Holczbach András a kis-czelli egyik téglavető és édesvizi képletből álló kőbánya tulajdonosa legközelebb egy ottani *cervus elaphus* koponyával és lapcsonttal.

Tangel Károly Holczbach András felügyelője Kis-Czellből mésztuffokkal.

Seidner Sándor Kunwald Jakab felügyelője a kis-czelli üledékből halfoggal és egy *cervus elaphus*-féle lap-csonttal.

Palkovics György, kit a tisztelt társulat nem rég a társulat érdekében tanusított fáradsága jutalmául irnokának nevezte ki, a társulat megbizásából és költségén gyűjtött egyik kirándulása alkalmával 250 példány kövületet, azon kívül számos példányokkal melyeket gyűjtött.

Medveczky Árpád es. kir. kapitány és tagtársunk egy igen szép faopállal Telkibányáról.

Zsigmondy Vilmos tagtársunk a bánsági, jelesül resiczai köszén-képletből 31 igen szép válogatott példánnyal.

Mezősy László nagy ritkaságu tolcsvai veres obsidiánnal.

Hazslinszky Frigyes Sáros megyéből igen szép általa felfedezett levél lenyomatokkal.

Néhai Zipser András igen szép kalinkai kénnel.

Kubinyi Agoston cinobányái vas és a déményfalvi barlangból számos csepkövekkel.

Petkó János es. kir. bányatanácsos és a selmeczi bánya akademiánál tanár. tagtársunk, a társulat megbizásából és költségén a Kis-Kárpátokat földtani tekintetben beutazván ezen kirándulásáról nagyszámu kövült példányokkal.

Dr. Krenner József Sándor a württembergi Lias képletből 48 csiga kövülettel.

Testory Antal pesti nagykereskedő 1865-ik évben 22 példány csiszolt olaszországi márvány példánnyal.

Gyürky és Fehérváry Gábor az egykoru régiségek és palaeontologiai tárgyak gyűjtésére létesült társulat nevében kivált Hont területén a társulat által kiásott nagy számú őssallatok maradványaival.

Rómer Flóris egy a sz. margiti köbányából került nagy hallal kedveskedett.

Felszólításomra, méltóságos Zsedényi Eduard országgyűlési képviselő, mint a felső-magyarországi bánya polgárságnak elnöke sziveskedett felkérni a tisztelt polgárságot, hogy Szepes és Sáros megyék szikla fajaiból, azok zárányaiból és féméből mentül több példányokat küldenének, hogy azokat ezen két megye számára majd üresen álló szekrényeibe besorozhassam.

Jendrássek Miksa országgyűlési képviselő, a ki szakavatott bányász és minden szépet és jót előmozdító hazafi, enapokban az általam felállított földtani és őslénytani gyűjteményeket szakavatottsággal vizsgálván meg, amnyira fellelkesedett a társulat eredménye látásán, hogy nemcsak hogy aláírási ivemet három évre anélkül, hogy felkértem volna aláírta, de Szepes és Sáros megyékre nézve aláírási ivet is kért tőlem oly végből, hogy a társulat számára mentül több és állandó tagokat szerezhesen.

Zsedényi Eduard és Jendrássek Miksa azon hazafiak közé sorozandók, kik minden a haza javát és iparát előmozdító vállalatokban részt szoktak venni, ezen két hazafinak társaságunkbai lépése felér 100 taggal; teljes meggyőződésem, hogy ezen két új tag lelkesen mozdítandja elő nem csak tudományos, de ipari tekintetben is nagy érdekű társulatunkat.

A társulat pénztára pontosan vizsgálatván meg a társulat szabályai értelmében, ezt, valamint mindenkor, úgy a legutolsó alkalommal Wagner Dániel pénztárnok által a legnagyobb pontossággal vezetett számadásokkal megegyezőnek a legjobb rendben találtuk, annak állapotáról tisztelt pénztárnokunk részletes tudósítást terjesztend a tisztelt társulat elébe.

Könyvtárunk Czanyuga úr által szinte rendesen kezeltik, az accessiók azonnal pontosan iratnak be a jegyző-könyvbe és a könyvek Lajstromába.

Bernát József úr mint becsületbeli titokuok mindenkor

pontosan vezette jegyzőkönyveinket és szerkeszti azokat jelenleg is nagy szorgalommal, ezenkívül a társulat számára egész készséggel vegyelemezéseket tesz melyek a kőzetek és fémek meghatározására mulhatlanul szükségesek.

A magyar nemzeti múzeum ügyében, a mint a tisztelt társulat előtt is tudva van, a magas kormány részéről Gróf Andrássy György ur ő nagyméltósága elnöklete alatt egy több tagokból álló bizottmány volt kiküldve, melynek én is egyik tagja voltam, ezen bizottmánynak utolsó ülésében a tisztelt elnök az iránti aggodalmát nyilvánítván, hogy az ásvány osztálynak nem lévén őrre, mindenek előtt szükséges volna egy szakavatott rendes őrre nevezni, mert kívánatos volna, ha az új szekrényekbe, melyeket a bizottmány megrendelt, a kilátásban levő országgyűlés egybelhívásáig, Magyarországnak földtani gyűjteménye megyék szerint felállíttatnék. — Ő nagyméltóságának ebbeli óhaj-tása folytán ajánlkoztam a kérdéses munka végrehajtására, egy-szersmind az őslénytani gyűjteményeknek felállítására, szavamat beváltani igyekezcván, a kérdéses gyűjteményeket, a mennyire az új szekrények csekély száma engedte; megyéknként és képletenként a földtanit és őslénytanit is a szerint tekintettel lévén a gerincezes állatok fajaira is, felállítottam, mely ebbeli működésem eredményéről hivatalos tudósításomat a bizottság elnökének, Gr. Andrássy György ő nagyméltóságának Bécsbefel is küldöttem*)

*) Alulírott nagyméltóságodnak elnöklete alatt a magyar nemzeti múzeum ügyében utoljára összehílt bizottmány színe előtt tett ígéretemnek, mely szerint az ásvány osztály őr nélkül lévén, a palaeontologia, úgy szinte az e végre készíttendő új szekrényekbe magyarország földtani gyűjteményeinek a jövő országgyűlésig leendő rendezését és felállítását fel ajánlottam, megfelelőni kívánván, ezen munkához october 13-án közelebb múlt évben hozzá fogtam, ugyanazon hó 26-ig be is fejeztem.

Leginkább részint a magyarhoni földtani társulat költségén és annak tagjai u. m. Szabó József, Hautken Miksa, Kovács Gyula volt múzeumi őr Nendtwich Károly és Zsigmondy Vilmos részint méltóságos Kubinyi Agoston múzeumi igazgató és általam és költségemen gyűjtött és a magyar nemzeti múzeumnak a tisztelt földtani társulat részéről és részünkről ajánlott szikla-fajok, ásványok és fémek az e végre a tisztelt bizottmány által megrendelt új szekrényekbe elhelyezendők lettek volna, a kérdéses szekrények Ács asztalos által a kitűzött october 10-ik napjára el-nem készülvén magyarország földtani gyűjteményének megyék szerinti rendezéséhez és felállításához annak idejében hozzá nem foghattam, az azokba annak idejében besorozandó példányokat azonban számos asztalokra idő nyérés végett elhelyeztem. — A szekrények elkészültek ugyan, de

Tisztelt társulat! A 16. év, mely alatt igyekeztünk a társulat következőleg a magyar nemzeti muzeum érdekében működni, igaz hogy nagy idő; meglehet lesznek olyanok, kik működésünket csekély eredményűnek tartandják; annyival inkább, hogy a társulat tagjai évről évre kevesedtek; ez tehát annak talán a jele, hogy a társulat működésével nem voltak megelégedve.

azoknak befestéséhez csak hetek múlva juthattam. Az alatt történt, hogy a kőmivesek azon termekben is, melyekben az általam újra rendezett gyűjtemények felállítottak, még az ő állatok maradványainak termében is, a termék menyezeteinek kijavításához és befestéséhez hozzá fogtak. Ez alatt működnöm nem lehetett, — noha a gyűjteményeket mindenféle terítővel és ponyvával beterítettük, de kivált az ő állatok maradványait a portól nem menthettük meg. — Befejeztetvén a menyezetek ki javítása, mely két hétig tartott, hatod magam a mész és festék porral belepett szekrényeket; az azokban lévő ásványokat és kivált az ő állatok maradványait leporoltam, melyek is helyekből kimozdítottván, azokat újra felállítani kénytelenítettem, mely munkám egy egész hetet vett igénybe. — Ezen kellemetlen foglalkozáson is szerencsésen átesvén, minekutána e megrendelt új szekrények csak ugyan az alatt nagy nehezen elkészültek, sikerült rövid idő alatt hatod magammal magyarország földtani gyűjteményének egy részét felállítanom.

A mi az általam felállított gyűjteményekre nézve általam követett rendszert illeti:

1-ör a magyarországi gerinces ő emlősök maradványait, a mennyire lehetett a képletek szerint, az állatok fajaira is tekintettel lévén, tulajdon legfeljebb két év múlva napfényre jövendő nagyobb kiterjedésű paleontologiai munkám rendszere szerint, mely a magyar Orvosok és természetvizsgálók részéről k. m. 1863-ik évi augustus hónapban Posonyban tartott gyűlés alatt közhelyben hagyást nyert, állítottam fel. — Nem lévén a gerinces ő emlősök terme elegendő szekrényekkel ellátva, hogy az apróbb tárgyakat is felállíthassam öt nagyobb üveges szekrényt tulajdon költségemen készítettem

A gyűjtemény a vastag bőrűek maradványaival kezdődik — azok után következnek a kérődzők — a középső három üveges szekrényben, az általam és néhai Petényi Salamon museumi ör által felfedezett és általom a muzeumnak 1847-ik évben ajándékozott apró emlősök és hüllők maradványai állítvák fel — ezek után a hús evők u. m. Hyena naspelaca — canis spelaeus — Ursus spelaeus többnyire az igriczei tuffnai barlangokból leginkább a földtani társulat által gyűjtött és gróf Kornis Károly által ajándékozott példányok — a fal mellett két szekrényben az ő halak — Cet (Baleka) Delphinus Kubínyi Heckel szerint — az Emsy fluvi atilis féle maradványok.

Az álványok felett nagyobb aranyozott keretekben az ő állatok nevei magyar és német nyelven a kőzetek képletei, melyekben azoknak maradványai találtnak szinte aranyozott keretekben az egyes csontok lehelyei és az adakozók nevei kis keretekben foglalva felállítvák.

2. Az általános paleontologiai csiga, kagyló, levél lenyomatok gyűj-

Igaz, hogy oly hosszú idő alatt kevés munka jött napfényre, a kijött munkák közül gyéren és nem minden évben tisztelhetük meg az illető tagokat. De ha tekintetbe vesszük, hogy kivéven pártfogónk főméltóságú Eszterházy Pál ő herczegségén kívül, a ki évről évre pontosan rótta le nagylelkű ajánlatát, hazánk gazdagabb módu hazánkiai közül csekély száma azoknak, a kik

teménye egy külön terembe a falmelletti szekrényekbe a képletek kora szerint rendezve szemlélhető: — ugyan ezenterem közepén egyedül magyarországi, erdélyi és horvátországi csiga, kagylók levél lenyomatok gyűjteménye, a köszén mint hazánkra nézve e tekintetben legrédibb képletben előforduló kivált levéllyenyomatokon kezdve az utolsó édes vívi mész torlasz föld és alluvium képletig, e szerint ezen teremben rendszeresen felállított két gyűjtemény látható. — A régi szekrények czél iránytalanok lévén magas idomtalan voltuknál fogva, a felsőket ketté vágattam, most már alacsonyabbak lévén azokban a tárgyak tökéletesebben kivethetők és láthatók; az erre kívántató asztalos és üveges munkát is tulajdon költségemen tétettem meg. — A képletek nevei, valamint az adakozók nevei számára is szinte aranyozott kereteket csináltattam.

A mi végtére a tisztelt bizottmány által megrendelt új szekrényekbe magyarország földtani gyűjteményének megyék szerint általam rendezett felállítását illeti.

3. Az e végre a tisztelt bizottmány által kijelelt egyik folyosón a középső ajtótól jobbra a Duna bal parti kerület megyeiben találtató közetek és azoknak tárványai felállítvák, e megyék név szerint: Posony, Nyitra, Trencsén, Árva (Turócz ezuttal elmarad, mert innen alig birunk néhány példánnyal :) Liptó, Hont, Bars, Zólyom és Nógrád a balfelüli oldalon a Tisza jobb parti megyék közül: Szepes, Sáros, Zemplén, Abauj, Gömör, Borsod és Heves az egyik ablak előtt egy üvegalatti szekrényben különös szépségű békasó és mészpát jegeczek a másik ablak előtt Szász-kai csiszolt kövelő (Steinmark) és kövült faopál példányok a folyosó közepén zöld posztóval beterített asztalonyugvó álványokon (melyeknek egy részét tulajdon költségemen készítettem — Pest, Sopron, Esztergom és Banya megye közetei szemlélhetők.

A museum gyűjteményeiben találtató köszén példányokat is felállítottam, azon keskeny teremben, melyben a természet osztályhoz tartozó kézi könyvtár létezik. E végre a keskeny terem ablak felüli két sarkába két üveges szekrényt tulajdon költségemen készítettem; a jobb felüli külső országi, kivált angol köszénpéldányokat, melyek a londoni világkiállításán szerepeltek az által ellenbenlevő baloldali szekrénybe a magyarországi leginkább barna szén példányokat állítottam fel, ezen felállítást azért rendeztem így, hogy annál feltünőbb és könnyebben felfogható legyen a valóságos angol köszén és a magyarországi kivált barna szén közti szembeszökő különbség.

E keskeny terem közepére két zöld posztóval beterített hosszú asztalt állítottam fel, melyre a bakoyi kövületek számára tulajdon költ-

valódi pártfogóink lettek volna. — A bőkezű, minden jót és szépet előmozdító B. Sina 500 frttal ajándékozta meg a társulatot, ezen összeg elegendőnek látszott egy nagyobb szerű kirándulásnak végrehajtására. Ezen összeg fordítottatott Trencsén, Nyitra, Arva, Turócz, Liptó, Szepes, Sáros, Abauj, kivált Zemplén hátralevő részének földtani kutatására, mely reám és Kovács Gyu-

ségemen két hosszú álványt csináltattam; készülöben van még az arra alkalmazandó üveggel ellátott boríték.

A magyarországi földtani gyűjtemény számára kijelelt folyosónak főajtoja felett aranyozott keretbe foglalva ezen szám olvasható: Magyarország földtani gyűjteménye — Ungarns geologische Sammlung. — Ettől jobbra a szekrények felett ezen felírás szinte aranyozott keretbe: Duna balparti kerület — Bezirk des Linken Donau-Ufers — A halfelüli falon I A Tisza jobb parti kerület — Bezirk des Rechten Theis-Ufers. Minden szekrény felett az illető megye neve szinte aranyozott keretbe foglalva.

A mi a földtani gyűjtemény felállításában általam követett rendszert illeti: Nógrád megye gyűjteménye mintául tekintendő; a szekrények felett jobb tájékozás végett a legnevezetesebb sziklák és csoportozatok aquarel festvényei aranyozott keretekbe foglalvák; a szekrényekbe levő kőzetek és ásványok kor szerént rendezvék; a kézi példányok hossza többnyire 6 hüvelyk szélessége 4—5 hüvelyk; minden fajból két példány; az egyik friss törésű, a másik csiszolt vagyha nem csiszolható koczka alakban képviselve; némely kőzetekből egész sorozatok szemlélhetők; figyelemmel voltam a kőzetek egymásbai átmenetére is, valamint a hőmpöl-yökre és azoknak fokenkénti elmálására, azon kőzetek is, melyek az országutakra az úgy nevezett és legjobbaknak ösmert makadimisált utakra használhatók úgy szinte a sziklákon élődő mohákra melyek azoknak el-mállására nagy befolyással vagynak. E szerint ezen gyűjtemény nem csak földtani, de iapri tekintetben is van rendezve; vélekedésem szerint így kell practice a tudományost a hasznossal összekötni, mi kivált hazánkra nézve az ipar előmozdítása tekintetéből jó eredményü leend.

Rendeztem még a muzeum igazgatósága által több év előtt a magyar-honi földtani társulat számára az egyik folyosón kijelelt helyiséget is, a hol a tisztelt társulat tagjai időről időre működnek és annak gyűjteményei felállitvák elláttam iró asztalokkal, a hibásakat kijavittam és újra faszinre befestettem tulajdon költségemen elláttam egy múlhatlanul szükséges gyalupaddal és egy csiszoló erőművel ezen utóbbiakat tulajdonomnak tekintem ugyan, de a földtani társulat és a muzeum használatára időről időre szivesen átengedendem. — Csiga kagyló kivált a Párisból legközelebb küldetett számra 1600 kartandlit szinte tulajdon költségemen csináltattam; ezeken kívül a gerinczes állatok maradványai alá 150 nagyobb kisebb feketére festett talapzatokat készittetem.

A földtani társulat egyik titoknoka Bernát József szives volt, az egy-kori iparegyesület részéről a museumnak átengedett chemiai laboratoriumhoz tartozó eszközöket, általam újra kijavittatott és újra faszinre befestetett két szekrénybe, felállitani; ezen kis laboratoriumnak a kőzetek meghatározására

lára bízott, de ezen kirándulás költségeit kénytelen valék pótolni, ezt azonban örömet tettem azon tiszteletnél fogva, melylyel a tisztelt társulat iránt keletkezése óta viseltetem. Volt olyan is, a ki midőn az évi díj lefizetésére felkértem, azt megtagadta, noha magát a tagságra előttem és Kovács Gyula előtt felajánlotta. A valódi ok másutt keresendő. — Igazolva van a posteriori

és elemzésére nézve nagy hasznát vedjük e tekintetben is a muzeum és a hazai ipar érdekében működni szándékozunk.

Többnyire négy napszamos segítségével (kiket hetenkint szombaton rendszeren kifizettem) működtem; ezeknek segítségével hordattak át a nehezebb szekrények egyik teremből a másikba midőn Frivaldszky János örösztyályát rendezte.

A madárfészkek és tojások számára is egy nagy üvegszekrényt tulajdon költséggem csináltattam, melyben Frivaldszky János ör által felállított hazai kivált amerikai és indiai fészkek és madártojások láthatók.

Jelenleg a keszthelyi gazdasági intézet számára 300 ásványból álló gyűjteményt állítottam össze, részint a földtanitársulat, részint tulajdon költséggem gyűjtött példányokból.

A magyarországi földtani gyűjtemény teremébe nyíló külső s a folyosón levő ajtótól balra a belépővel szemközt eső ajtótól jobbra, az általam még 1837-ik évben Tarnócson Nókrád megyében felfedezett 29 $\frac{1}{2}$ öl hosszú kövült fának vékonyabb végét mely 1 öl 2 láb hosszú és mint egy 30 mázsát nyom ugyan azon ajtótól balra szinte a sarokban G. Rancourt által ajánldékozott Sajbáról Zólyom megyéből való mintegy 10 mázsát nyomó fa opált állítottam fel mindeniket egy egy aranyozott keretbe foglalt leírással ellátva.

Nebány év előtt a régi keszthelyi Georgicon ásvány gyűjteménye gróf Feszetics Tassilló adományára folytán a museumba került; ezzel a museum semmitsem nyert, sőt annak a raktárban léte akadályul szolgál, mert nagy helyet foglal el; de különben is a museum ásvány gyűjteményében feltalálható minden példány, mely abba találtatik, többnyire hőmpölyökből idomtalan szegletes példányokból áll, azon időből való midőn az idomítással még nem sokat gondoltak, de ahhoz nem is értettek, szorosan véve a museum egyetlen egy példányt sem használhat. — Minekutána a különben is, amiut értésemre esett ezen gyűjteményt a mostnai keszthelyi gazdasági intézet vissza óhajtaná, szerintem legezészerűbb volna ezen egész gyűjteményt a keszthelyi gazdasági intézetnek kiszolgáltatni. Midőn az intézet igazgatója a földtani társulat részéről az intézet számára adendő gyűjtemény végett hozzám fordult, azt ajánlottam, hogy ha felsőbb helyről a georgicon egykori gyűjteménye visszaadása elrendeltetik én azt átvizsgálom és a mennyire kivihető leend az idomtalan példányokat átidomítandom erre fél is kért engemet az igazgató.

Nem hagyhatom említés nélkül az ásvány osztály famulusa Palkovics Györgynek különös szorgalmát és a mi legfőbb hűségét, ő nyolcz száznál több magyarországi kövületet gyűjtött, fáradsága némü jutalmául én öt 100. osztrák értékű forinttal honoráltam, és az egész gyűjteményt a

ezen társulatnál is, mit szégyennel kénytelenek vagyunk bevallani, hogy a magyar tíz gyakran szalma tíz, — de más részről, hogy számosan fizetéscikkkel elmaradtak, igazságosak legyünk, a mostoha körülményeknek sok tekintetben tulajdonítandó. Hazánkban a vállalatoknál, adakozásoknál általában, lehet mondani ugyanazon nevekkel találkozunk, ne csodálkozzunk tehát, ha az egyik vagy a másik vállalatot elhagyják.

muzeumnak ajándékoztam; Palkovics több ízben kiktűdett gyűjtés végett, több helyekre legközelebb Neszmély vidékére, ahonnan 250 kövületet hozott, ezek is a kövületek közé sorozták: ezért a földtani társulat fáradsága pontossága elismerésül irnoknak nevezte ki, és 50 osztrák értékű forinttal honorálta. Palkovics mint az ásványgyűjtemény nemcsak hű, szorgalmatos és pontos szolgáját, de tudományosan művelt, fiatal embert, a ki noha csekély fizetést húz, félre tett filléreit többnyire könyvek megszerzésére fordítja, de különben is a palaeontológiában jártasságánál fogva is nagyméltóságodnak jó lélekkel kegyes pártfogásába ajánlani bátorkodom.

Az előadottakból kiviláglik, hogy a muzeum a magyarhoni földtani társulatnak sokat köszönhet, folyvást ezen nevezetes hazai intézet érdekében működik, csereviszonyban áll a cs. k. birodalmi földtani intézettel, a washingtoni Smithsonian Institutionnal, a görögországi atenei muzeummal és számos külföldi intézetekkel és testületekkel. Jeienleg általam részint a földtani társulat felesleges példányaiból, részint általam ajánlottakból a pápai reform fő iskola számára 500 példányból álló ásvány gyűjteményt rendeztet; mely rövid idő alatt felállítatván ezen gyűjteményt Sarközy József országgyűlési képviselő a museum archaeologiai gyűjteménye számára, számos római érmeket, ritka magyar gyűrűket, szép kameákat és egyéb kivált római bronzokat és régiségeket a muzeum igazgatója és előttem tett ajánlata szerint ajándékozand.

Altallatni méltóságod nagy méltóságod, ezen intézetnek a tudomány, muzeum, ipar következőleg a haza érdekében folyvást tanusított törekvéseit; és ezt teljesíti azon társulat, melynek évenként alig van néhány száz forint jövedelme, vajha segítették ezen Intézet a kormány részéről is, mint más számos az osztrák birodalomban fenn álló és virágzó intézetek azon oknál fogva is, hogy a bécsi gyűjteményeket is gyarapítja: nagyméltóságod, a kinek a világhírű cs. k. birodalmi földtani intézet fenállását Haidinger Vilmos igazgató barátomnak előttem tett nyilatkozata szerint köszönhetni, méltóztassék társulatunkat a legfelsőbb helyen hathatós közbejárása által annak pártfogásába ajánlani.

Végkére az előadottakból kiviláglik az is, hogy ezen általam megkezdett és sok tekintetben beis fejezett gyűjtemények felállítása nevezetes költséggel járt; de én szerencsémnek tartom, hogy ennek kivitelére 900 ftot o. ért. fordíthattam; szerencsémnek tartom, hogy ez által a muzeumnak és így nemzetemnek tudományos és ipari tekintetben némü szolgálatot tehettem. Kelt Pesten 1866. évi feb. 14-én Kubinyi Ferenc s. k. mint a bizottmány egyik tagja.

Mi magyarok fel szoktunk olykor lelkesedni, szerencsés az; a ki a lelkesedés idejét eltalálja. — Erre számos példát hozhatnék fel, ilyen volt Deáknak a Vörösmarty árvák ügyében közre tett felszólítása, ilyen a magyar akadémia elnökének, néhai gróf Dessewffy Emilnek az akadémiai palota felepitésére és a tőke öregbítésére a magyar közönséghez intézett felhívása; ezen felszólításoknak volt sikere, mert annak idejében tétettek. Ellenkezőleg áll a dolog a tudományos vállalatoknál, melyek bár csekély, de rendes évi díjjal összekötve, ezeknél boldogulni igen bajos, ilyen tudományos vállalat társulatunk is. Tekintetbe veendő, hogy a társulat folyvást működő tagjai többnyire tanárok, vagy hivatalos ügyekkel annyira elfoglalvák, hogy kizárólag egyedül a társulat érdekében folyvást nem működhetnek. Ehez járul azon szomorú tapasztalás, hogy gazdag hazánkiai közül alig van egypár, a ki a természet tudományok társulatának körébe vágó szakával a földtannal, annál kevésbbé az őslénytannal foglalkoznék; sőt e tekintetbe számos ugynevezett dinasztáink között alig vannak, kik a természettudományok bár mely ága iránt hajlammal, annál kevésbbé felséglési és előmozdítási lelkesedéssel viseltetnének. — Megfoghatatlan, hogy közülök a legtöbben hálványozói, részint divatból, részint előítéletből a külföldnek, kivált az anglomaniának, de arról megfeledkeznek, hogy ép azon tőzs gyökeres angol lordok nemcsak kedvelői a természettudományoknak, sőt többnyire lelkes részvevői és szakavatottai is. — Egyébiránt bár mit mondjanak a mindenbe, kivált a mi magyar gáncoskodók. kiknek serege, ha hazánkban igen nagy, nyugodt lélekkel vallom és innepélyesen nyilvánítom, hogy a társulat csekély, igen csekély jövedelmi erejéhez képest. a földtani tudomány terén, kivált a magyar nemzeti muzeum gyűjteménye szaporításában részint megfelelt hivatásának részint ezen egyik legérdekesebb hazai intézet öregbítésére nézve igen sokat tett.

Szerintem, lehetnek egyesek, kik működésünkkel talán nem lesznek megelégedve, de az általam annyira tisztelt közvélemény nehezen fog minket ostromozni. kivált ha majd a nagy közönség számára a muzeum palotájának termei e napokban megnyílnak, és ha majd ezerenként tódulnak gyűjteményeink megtekintésére és látandják leginkább a társulat és ennek egyes tagjai segítségével felállított ásvány földtani, kivált őslény gyűjteményeinket, melyek közül leginkább a hazai ős gerinces állatok maradványainak gyűjteménye méltán a társulat egyik büszkeségének tartható, mely dicsekvés nélkül legyen mondva, a világ

egyik legérdekesebb és legszebb gyűjteményei közé sorozandó. — Befejezésül meggyőződésemet, illetőleg hivatalos tudósítást azzal rekesztem be, hogy egy földtani társulat honunkban, a hol még a tudományos téren sok a tenni való, és a folyvásti mulasztás már valahára kipótolandó, az ipar pedig folyvást partolandó és mentül nagyobb tökélyre emelendő, namesak a magyar nemzeti muzeum gyűjteményei öregbitésére, kivált a hazai ipar előmozdítására nézve a preferentialis szükségek közé tartozik — azon kell tehát lennünk, hogy a megkezdett munkát eredményetlen szorgalommal és kitartással folytatva, társulatunk ne csak femálljon, de annak szárnyai alatt nagyobb mérvben és kettős igyekezettel folytonosan, kivált az ipar előmozdítása érdekében működhesünk; az eddigi alakjában, azonban biztosságot jobb időre a társulat nem adhat: ennél fogva alapjában újra kell azt szervezni, s csak is új kiadásban fejlődhetik oda, hogy femállásának szükséges voltát érezhetővé tehesse egyesek s a tudomány irányában. A geologia, mint észleleti tudomány, mint alapja s istápjja sok iparágnak, a talajbeli viszonyoknak, az általadalmi gazdaságnak oly terebélyes fát képez, hogy az csupán egy összesítő tudományos intézet, — mint például az akadémia — ápolása mellett nem fejlődhetik eléggé; a nyomozás részletei, oly eszközöket, az észlelők oly nagy számát, oly sok helyre kirendelt előőrsoket igényelnek, hogy egy központi testület, melytől működés szála a honi terület legvégső szurdokáig nyulnak, eltétlenül kelletik. Ez adja az irányt, melyben észleljenek, s viszont ide folynak be az észleletek, hogy azok itt rendszeresitessenek s felhasználtassanak közvetlenül magyarországi geológiájához, de mellette az összes geologiai tudomány előmozdításához is.“ — Ezek némü adalékkal a tudomány menyire évek óta szorgalmasan nagy s kitünő szakavatottsággal működő titoknokunk Szabó József lelkes szavai, melyeket a társulat 1863-ik évi kötete előszavában nyilvánított, melyeket a tisztelt társulat egész kiterjedésükben magáénak vall.

A mai közgyűlés egyik feladata lesz ez iránt bővebben és czélszerűen intézkedni. Az állandó bizottmány szerencsés leendő részben készített véleményét előterjeszteni Addig is minekutána minden dolognak fentartására és öregbitésére. Nagy Fridrik szerint, három dolog kívántatnék: pénz, pénz és pénz, a társulat jövendőjét csekély erőmhöz képest biztostani kívánván magam is egy új aláírási ivet bocsátottam közre; szerencsés voltam eddigelé 20 új tagot szerezni. Legtöbben már is fizettek,

számosan három évre előre mihelyt a hátralevő évi díjakat beszedtem, az egész összeget az ezentúl aláírandóktól beszedendő pénz összeggel a társulat pénztárának általadni és ezentulis mentül több aláírókat szerezni kötelességemnek tartandom.

Ezeknek jelentése után eddig viselt alelnöki hivatalomról lemondok, nem azért mintha meguntam volna, hivataloskodásomat, de tisztelve a törvényt a társulat statutumai értelmében. Fogadja a tisztelt társulat irántam oly gyakran bizonyított hártartalan bizalmáért és kegyességéért hála és alázatos köszönetemet; — midőn e képen hivatalomtól bucsút vennék; ünnepélyesen kijelentem, hogy bár ki alatt is, mint a tisztelt társulatnak egyik legcsekélyebb közlegénye és napszámosa, költséget és fáradságot nem kímélve, a tisztelt társulat következőleg a hazai ipar és magyar nemzeti muzeumunk érdekében ezentul kettőzetett erővel és áldozattal működni egyik legforróbb feladatomnak és szent kötelességemnek tartani el nem mulasztandom.